

Tıp Fakültesi Öğretim Elemanlarının Tıp Etiği Eğitimine Bakışları (Gazi Üniversitesi Özelinde)

Views of Medicine Faculty Academic Staff to Medical Ethics Education (Gazi University Case)

Nesrin ÇOBANOĞLU,^a
Güzin Yasemin TUNÇAY,^a
İlke Bezen AYDOĞDU^b

^aTıp Etiği ve Tıp Tarihi AD,
Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi,
Ankara

^bFırat Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu,
Elazığ

Geliş Tarihi/Received: 20.10.2008
Kabul Tarihi/Accepted: 16.01.2009

V. Tıp Etiği Kongresi "Tıp Etiği'nden
Biyoeğitime" özel bildiri olarak
sunulmuştur.

Yazışma Adresi/Correspondence:
Nesrin ÇOBANOĞLU
Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi,
Tıp Etiği ve Tıp Tarihi AD, Ankara,
TÜRKİYE/TURKEY
nesrinc@gazi.edu.tr

ÖZET Amaç: Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde öğretim elemanlarının tıp etiği eğitimine ilişkin görüşlerinin saptanması amacıyla yapılmıştır. **Gereç ve Yöntemler:** Araştırmaya ilişkin veriler, öğretim elemanlarına konuyla ilgili anketler uygulanarak sağlanmıştır. Araştırmanın yapılması konusunda Gazi Üniversitesi Etik Kurulu tarafından 26. 5. 2008 tarihli 215 sayılı kararı ile yazılı onay alınmıştır. Araştırmada elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS 11.5 programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde yüzdelik hesapları ve ki-kare önemlilik testi kullanılmıştır. Ayrıca ANOVA (Analysis of Variance) ve MANOVA (Multiple Analysis of Variance) değerlendirme testleriyle istatistiksel açıdan elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesinde görev yapmakta olan 950 öğretim elemanı arasından basit rasgele örnekleme yöntemi ile örneklem belirlenmiştir. Anket katılım oranı %66.0 olmuştur. **Bulgular:** Çalışma sonucunda öğretim elemanlarının çoğunluğunun (%83.5) etik eğitimin faydalı olduğu yönünde görüşe sahip oldukları saptanmıştır. Geçen yıl içinde etik ile ilgili eğitim alan öğretim elemanlarının %97.0'ı etik eğitimin faydalı olduğunu düşünmektedir. Ayrıca yönetici konumunda olan öğretim elemanlarının hepsinin etik eğitimin faydalı gördükleri saptanmıştır. Bunun dışında yapılan MANOVA testi ile 30-59 yaş arasındaki kadın öğretim elemanlarının hepsinin etik eğitimin faydalı olarak düşündükleri görülmüştür. Yine araştırmada önemli olduğunu düşündüğümüz bir bulgu öğretim elemanlarının %86.0'nın tıp alanında etiğin önemli olduğunu düşünmeleridir. Ayrıca öğretim elemanlarının almış oldukları tıp etiği eğitiminin, etiğe ilişkin görüşlerini anlamlı biçimde olumlu yönde etkilediği saptanmıştır. **Sonuç:** Etik eğitimi hekim kimliğinin oluşumunda ve mesleki uygulamalarında önemli bir yere sahiptir. Etik eğitimi özellikle tıp alanında çok gereklidir. Etik eğitimi alanlar, etik sorunların daha fazla farkına varıp, etik eğitimini daha önemli görmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tıp etiği, tıp eğitimi

ABSTRACT Objective: The objective of this study is to explore the opinion of academic staff of Gazi University Medical Faculty about medical ethics education. **Material and Methods:** Data about the research was obtained with making questionnaires to academic staff. Written consent was taken for the research with the Gazi University Ethics Committee's 26.05.2008 dated and 215 numbered meeting. These obtained data at the research have been evaluated with using SPSS 11.5. Percentage calculation and chi-square test was also used to evaluate data. Besides, these obtained data was evaluated with ANOVA and MANOVA statistical. The sample was determined with random ordered sample between 950 academic staff of Gazi University Medical Faculty. The participation rates of questionnaires were 66.0 %. 600 participants filled the questionnaires. **Results:** At the end of the research it was detected that almost all participants' opinions (83%) are that ethics education is beneficial. The majority of the participants (97.0%) who had ethics education thought that ethics education had been beneficial. Besides, it was determined that ethics education is beneficial for all of the academic staff who are director. Otherwise, it was detected from MANOVA test that most of the woman participants between 30-59 ages thought that ethics education is beneficial. Almost most of the academic staff (86.0%) thought that ethics on medicine area is important. Nevertheless, it was detected that medical ethics education could affect the opinions of ethics positively. **Conclusion:** Ethics education has an important part at the formation of physician's identity and professional practices. Ethics education especially is important at the medicine area. Physician who had ethics education notice the ethics problems more than others and consider ethics education significant.

Key Words: Medical ethics; medical education

Dünyanın hemen her yerinde, hekim olmanın özel bir anlamı bulunmaktadır. İnsanlar en önemli gereksinimleri için, sağlıklarına yeniden kavuşmak için hekimlere başvurmakta ve bedenlerinin en özel yerlerini görmelerine ve dokunmalarına izin vermektedirler.¹ Hekimlerinin kendileri için en iyisini yapacağına inandıklarından buna izin vermektedirler. Gelişen teknoloji ve dolayısıyla gelişen toplum yapısından tıp eğitimi de etkilenmiştir. Teknoloji alanında sağlanan gelişmelerle sağlık hizmetlerinde yüz güldüren sonuçlar elde edilmesine karşın istenmeyen durumlarda söz konusu olabilmektedir. Sağlanan her gelişmenin ardından bir ya da daha fazla etik sorun ortaya çıkmaktadır. Ayrıca toplumun sağlık hizmetlerindeki gelişmelerin paralelinde beklentileri de artmaktadır. Tıp eğitimi de bütün bu gelişmelerinin paralelinde şekillenmektedir.

Eğitim, tıp fakültelerinde belirli bazı toplumsal ve psikolojik süreçlerle mesleki bilgilerin aktarıldığı toplumsal bir çevrede gerçekleşir. Burada iki tür öğrenim söz konusudur. Birincisi didaktik olarak derslerden doğrudan doğruya ya da dolaysız öğrenme yoludur. İkincisi de öğretim üyeleriyle, sınıf arkadaşlarıyla, hastalarla ve sağlık ekibinin öteki üyeleriyle kurulan ilişkiler yoluyla dolaylı öğrenmedir. Hekim kimliğinin oluşumunda mesleki bilgi birikimi ön koşuldur, bununla birlikte yeterli değildir; hekimin bilgisini uygularken ve sunarken benimsediği değer ve tutumlar belirleyicidir.²

Tıp etiğinin geleceği büyük oranda tıbbın geleceğine bağlı olacaktır. 21. yüzyılın ilk on yılında tıp büyük bir hızla evrilmektedir ve bugünün tıp fakültesi birinci sınıf öğrencileri mezun olduğunda tıbbın nasıl uygulanacağını öngörmek çok zordur. Bu öğrenciler emekli olduklarında hangi değişikliklerin olmuş olacağını bilmek ise olanaksızdır.¹ Üniversitelerde tıp öğrenimindeki çağdaş gelişmeler, dinamik bir anlayışı gerekli kılmıştır. Tıp öğrenimi bu etkinliğin temel bilim, halk sağlığı ve koruyucu hekimlik, klinik dallar gibi temel bölümleri ile onun toplumsal ve etik yanları gibi belli başlı yönlerinde dengeli bir dağılımı kapsamalıdır. Bu eğitimde, kuramsal bilgiler ve yaklaşımlar, araştırma ilkeleri ve becerileri, klinik ve halk sağlığı uygulamaları gibi bilgi ve beceri aktar-

maya yönelik dersler yer almalıdır. Bu eğitimin verilmesi sırasında tıp etkinliğinin evrensel yönleriyle, ülke gereksinimlerine ve koşullarına bağlı yanları arasında da bir denge bulunmalıdır. Tıp öğrenimi yalnız bilimsel bilgi ve teknik becerilerin kazandırılmasına yönelik derslerle sınırlı olmamalı, hekim adaylarına toplumsal sorumluluğu ve çağdaş bir ahlaki tutumu benimsetecek bir bilinçlilik kazandırmalıdır.² Tıp eğitimi öğrencilerden mesleki ve klinik beceri kadar hekimlik meslek ve rolüne uygun değer ve tutumların da kazanılmasının beklendiği uzun ve biçimlendirici bir eğitimidir.³ Hekimlerin, etik alanındaki davranışlarının temelini bu konuda tıp fakültesindeki almış oldukları etik eğitiminin oluşturduğu düşünülmektedir.⁴ Arda'nın tıp fakültesi öğrencileri ile yapmış olduğu araştırmada 1. sınıf ve 6. sınıf öğrencilerinin değer sistemlerinde farklılıklarının olduğu saptanmıştır. Birinci sınıf öğrencilerinin ailelerinden almış oldukları birbirinden farklı değer sistemine sahip oldukları saptanırken, 6. sınıf öğrencilerinin ise aldıkları tıp etiği eğitimin etkisiyle ortak bir değer sistemine sahip oldukları saptanmıştır. Tıp fakültesi öğrencilerinin değer sistemlerinin tıbbi değer sistemi ile bütünleştiği ve bu konuda tıp etiği eğitiminin önemli bir katkısı olduğu düşünülmektedir.⁵ Hekimlerin beklenen düzeyde eğitim almaları ve profesyonel olarak mesleklerini "iyi hekim" olarak uygulamaları için tıp eğitimleri sırasında etik eğitiminin gerekli olduğu belirtilmektedir.^{6,7} Ayrıca sadece teorik olarak değil tıbbi uygulamalarda da etik eğitiminin gerekli olduğu bilinmektedir.^{8,9}

Dünya Tabipler Birliği Madrid Bildirgesinde tıp eğitimin amacını şöyle belirlemiştir: "Tıp eğitimin amacı; hekimlere en son bilimsel ilerlemelerle, insan hastalıklarında korunma ve bakımın öğretim ve uygulamasına yöneliktir. Tıp eğitimi, hekimlere standart etik düşünme ve etik davranışı, bunların kişisel çıkar ve kazançtan önde tutulmasını öğretir"¹⁰ Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), tıp fakültesi eğitim programlarının toplumun gereksinimleri ve ülkede izlenen sağlık politikaları ile uyumunun sağlanması, eğitim programlarında kuramsal bilgilerden çok beceri kazandıran uygulamalara ağırlık verilmesi, davranış bilimleri ve etik konulara yeterince yer verilmesi, eğitimin

dört duvar arasından/hastanelerden çıkarılarak topluma ve yerel sağlık birimlerine kaydırılması gerektiğini vurgulamıştır.¹¹

Etik eğitiminde amaç, tıp fakültesi öğrencilerinin eleştirel bakış açısı ile klinik uygulamalarda karşılaşılabilecekleri etik sorunları değerlendirmelerini mümkün kılacak donanımda olmalarını sağlamak ve klinik ortamda rastlayabilecekleri etik sorun ve ikilemler hakkında farkındalık yaratmaktır. Bunun dışında etik eğitimi ile hekimler yasal hak ve sorumluluklarının ne olduğunu öğrenmektedirler. Tıp etiği eğitiminin profesyonel bir eğitim süreci olmasının yanında etik duyarlılık, etik karşılılık ilkesi, etik anlayış ve etik tartışmaların öğrenilmesi de eğitimin sürekliliği açısından çok önemlidir.⁸ Bununla birlikte etik duyarlılığın, etik sorunların farkındalığında rol oynadığı yapılan çalışmalarda belirtilmiştir.¹² Hekimlerin beklenen düzeyde eğitim almaları ve profesyonel olarak mesleklerini “iyi hekim” olarak uygulamaları için etik eğitimi şarttır.^{6,7,12-14} Ayrıca etik eğitimi, hekimlerin toplumla, meslektaşları ve öteki sağlık profesyonelleri ile etkileşimi ve tıbbi araştırmaların yürütülmesi açısından da önemlidir.¹ Dünya Hekimler Birliği (World Medical Association, WMA) tarafından Tıp fakültesi ders müfredatlarında zorunlu etik derslerinin olması gerektiği önemle vurgulanmaktadır.

Tıp fakültelerinde hekim yetiştirme yanısıra öğretim görevlileri araştırmalar yapmaktadır. Bu araştırmalar sırasında etik konusu çok önemli bir yer tutmaktadır.¹⁵ Araştırma sırasında araştırmacıların uyması gereken genel bilimsel etik kuralları bulunmaktadır. Araştırmanın insan ya da hayvanlar ile yapılmasına bağlı olarak da özel araştırma etik kuralları vardır. Bunların araştırmacılar tarafından bilinmesi ve uygulanması gerekir. Bu da yine etik eğitimi ile mümkündür.

Bu araştırmanın, tıp fakültesi öğretim elemanları ile yapılması planlanmıştır. Araştırma, tıp fakültesi öğretim elemanlarının tıp etiği eğitimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla tanımlayıcı olarak planlanmıştır. Araştırma ile mevcut tıp etiği eğitiminin ve bu konudaki beklentilerin niteliğine ilişkin bilgiler elde edilerek daha iyi bir etik

eğitimi müfredat programı oluşturulmasının yolunun açılacağına inanılmaktadır.

Araştırmanın soruları şunlardır:

1. Tıp fakültesi öğretim elemanların tıp etiği eğitimine ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Tıp fakültesi öğretim elemanlarının kişisel kimlik bilgileri (cinsiyet, kariyer, yaş...) tıp etiği eğitimine ilişkin görüşlerini etkilemekte midir?
3. Tıp etiği eğitimi alma durumu öğretim elemanlarının tıp etiği eğitimine ilişkin görüşlerini etkilemekte midir?

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Araştırma, Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesinde görev yapmakta olan öğretim elemanları ile yapılmıştır. Araştırma ile ilgili olarak Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı'ndan ve Gazi Üniversitesi Etik Kurul'unun 26. 5. 2008 tarihli 215 sayılı karar ile yazılı izin alınmıştır. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesinde görev yapmakta olan 950 öğretim elemanı arasından basit rasgele örnekleme yöntemiyle soru kağıtları verilmiştir. Belirlenen örneklem sayısı 190'dır. 126 öğretim elemanı soru kağıdını doldurmuştur. Ankete katılım oranı %66.3 olmuştur.

Verilen toplanması için kullanılan soru kağıdının ilk sayfasında katılımcılara yönelik aydınlatılmış onam niteliğinde araştırma hakkında açıklayıcı bilgiler bulunmaktadır (EK) Soru kağıtlarının ilk bölümlerinde katılımcılardan, etik ve etik eğitimi hakkındaki görüşlerine ilişkin soruları cevaplamaları, ikinci bölümde tıp etiği hakkındaki görüşlerini kendilerine sunulan ölçek doğrultusunda cevaplamaları istenmiştir. (1= Tümüyle aynı fikirde değilim, 2= Aynı fikirde değilim, 3= Kararsızım, 4= Aynı fikirdeyim, 5= Tamamen aynı fikirdeyim.) Son bölümdeki ise katılımcıların kişisel bilgilerine ilişkin sorulara yer verilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS 11.5 programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde yüzdeler hesapları ve ki-kare önemlilik testi kullanılacaktır. Ayrıca ANOVA (Analysis of Variance) ve MANOVA (Multiple Analysis of Variance) değerlendirme testleriyle istatistiksel açıdan elde edilen sonuçlar değerlendirilecektir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının %62.0'ı erkek, %38.0'ı kadındır ve öğretim elemanlarının çoğunluğu (%43.0) 20-29 yaş grubu arasındadır. Bunun dışında öğretim elemanlarının %46.0'ı asistan/araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. İş deneyimlerine bakılacak olursa, %48.0'ı 5 yıldan az hekim olarak ve eğitmen (%60.0) olarak çalışmaktadır. Bu kurumda çalışma sürelerine bakıldığında %54.0'ı 5 yıldan az bu kurumda çalıştıkları görülmüştür. Soru kağıdını cevaplayan öğretim elemanların çoğu (%39.0) cerrahi alanında çalışmaktadır. Cerrahi alanına, genel cerrahi, beyin cerrahisi ve pediatrik cerrahi olarak üç alan dahil edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının %6'sı yönetici konumundadır.

Soru kağıtlarını dolduran öğretim elemanlarının %76.0'ının geçen yıl içinde uzmanlık alanlarıyla ilgili çalışmaları sırasında etik eğitimi almadıkları saptanmıştır. Bu bulgu Türkiye'de yapılan konuyla ilgili öteki çalışmalarla¹⁶ uyumlu bulunmuştur.

Araştırmanın Birinci Sorusu: Tıp fakültesi öğretim elemanların, tıp etiği eğitimine ilişkin görüşleri nelerdir?

Araştırma sonucunda tıp fakültesi öğretim elemanlarının çoğunluğu (%84.0) etik eğitiminin faydalı olduğunu düşündükleri saptanmıştır. Öğretim elemanlarının önemli bir bölümünün (%68.0) bağlı buldukları kurumda öğrencilere etik ile ilgili ders ya da seminer düzenledikleri saptanmıştır. "Bağlı bulunduğunuz kurumun etik kodları var mıdır?" şeklindeki soruya öğretim elemanlarının %58.0'ı tarafından "bilmiyorum" şeklinde cevap alınmıştır. %24.0'ı bağlı bulunduğu kurumda etik kodlarının var olduğunu ifade etmiştir.

Araştırmada, elde edilen diğer önemli bir bulgu, öğretim elemanlarının (%80.0) çoğunluğunun etiğin öğretilbileceğini düşünmeleridir. Bu sonuçlar literatüre uygundur.¹⁶

Soru kağıdında, tıp etiği eğitimi hakkındaki görüşleri, kendilerine sunulan ölçek (1= Tümüyle aynı fikirde değilim, 2= Aynı fikirde değilim, 3= Kararsızım, 4= Aynı fikirdeyim, 5= Tamamen aynı

fikirdeyim) doğrultusunda belirtmeleri istenen bölümde, öğretim elemanlarının kendilerine sorulan yargılar hakkında çoğunluğunun aynı fikirde ya da tamamen aynı fikirde oldukları saptanmıştır.

Tıp fakültesi öğretim elemanlarından alınan cevaplarının "tıpta etik önemlidir" yargısına çok kuvvetli biçimde katıldıkları saptanmıştır. Öğretim elemanlarının %32.0'ı konuyla ilgili *aynı fikirde* iken, %54.0'ı *tamamen aynı* fikirde oldukları saptanmıştır (Tablo 1). Çobanoğlu ve Kayhan¹⁶ tarafından yapılan araştırmada da hekimlerin çoğu etiğin tıp alanında önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın İkinci Sorusu: Tıp fakültesi öğretim elemanlarının kimlik bilgileri tıp etiği eğitimine ilişkin görüşlerini etkilemekte midir?

Elde edilen bulgulara bakıldığında öğretim elemanlarının etik eğitimi faydalı olduğunu düşünme yüzdeleri yaş gruplarına göre dağılımlarında birbirine yakın olduğu, ancak yaşın ilerlemesinin beraberinde etik eğitiminin faydalı olduğunu düşünme yüzdesinde genel artış olduğu saptanmıştır (Tablo 2).

Bu konuyla ilgili yapılan MANOVA testi ile elde edilen bulgu, 30-59 yaş grubundaki kadın öğretim elemanlarının hepsinin etik eğitiminin faydalı olduğunu düşünmeleridir. Etik dersleri öğrencilerinin gelecekteki kariyerlerine yardımcı olur yargısına olumlu yönde cevap veren öğretim elemanlarının çoğunluğunun araştırma görevlisi ve profesör olduğu saptanmıştır ($p < 0.01$). Araştırmada öğretim elemanlarının akademik unvanların derecesinde artış oldukça "*Tıbbın her alanında etiksel konular düzenli olarak tartışılmalı ve ele*

TABLO 1: Öğretim elemanlarının, tıp alanında etiğin önemli olduğuna ilişkin görüşlerinin dağılımları (n= 126)

Tıp Alanında Etiğin Önemli Olduğu Konusundaki Görüşler	Sayı	%
Tümüyle aynı fikirde değilim	1	1.0
Aynı fikirde değilim	5	4.0
Kararsızım	12	9.0
Aynı fikirdeyim	40	32.0
Tamamen aynı fikirdeyim	68	54.0
TOPLAM	126	100.0

Yaş Grupları	Etik Eğitiminin Faydalı Olduğunu Düşünme Durumu*				TOPLAM		Değerlendirme
	Faydalı		Faydalı Değil		SAYI	%	
	SAYI	%	SAYI	%			
20-29	34	76.0	11	24.0	45	100.0	p= 0.075
30-39	14	93.0	1	7.0	15	100.0	
40-49	27	93.0	2	7.0	29	100.0	
50-59	14	88.0	2	12.0	16	100.0	
60 ve üzeri	2	50.0	2	50.0	4	100.0	
TOPLAM	90	83.0	18	17.0	109	100.0	

*Bu soruya her katılımcı tarafından cevaplandırılmamıştır.

alınmalıdır” ($p < 0.01$), “Eğitimcilerin etiksel konulara önem vermeli ve öğrencilere etik problemlerini çözmeye yönelik etik dersleri öğretilmelidir” ($p < 0.01$), “Etik dersleri öğrencilerin gelecekteki kariyerlerine yardımcı olur” ($p < 0.01$), “Etik dersi almış olan öğrenciler alanlarına daha fazla katkıda bulunurlar” ($p < 0.01$) yargılarının olumlu yönde fikre sahip olanların yüzdelerinde artış olmuştur. Çobanoğlu ve Kayhan’ın¹⁶ yapmış olduğu çalışmada da, hekimlerin kimlik bilgileri ile farklılık gösteren yargılar şunlardır: “Tıp eğitimi sırasında etik eğitimi verilmelidir”, “Etik eğitimi alan tıp fakültesi öğrencileri iş ortamında daha başarılı olmaktadır”, “Tıp çevresi yerel ve merkezi etik kod ve kurallarından haberdar olmalıdır”. Bu çalışmaya göre akademik unvan derecesinde artış oldukça söz konusu yargılara ilişkin aynı fikirde olan öğretim elemanlarının yüzdelerinde artış olmuştur. Bu açıdan bu iki çalışma büyük oranda benzerlik göstermekte ve uluslararası literatür ile de uyumludur.

Çobanoğlu, Haberal ve Çağlar¹⁷ tarafından “Tıbbi Araştırma ve Yayın Konusunda Etik Duyarlılık” konulu yapılan çalışmaya göre, akademik kariyerin üst basamağındakiler daha çok etik sorunla karşılaşmaktadır. Yine aynı çalışmada, öğretim elemanlarının akademik unvan derecelerinde artış oldukça, etik duyarlılığın da arttığı saptanmıştır. Bu çalışmanın sonuçları da bizim elde ettiğimiz sonuçlarla uyum içindedir.

Öğretim elemanlarının unvanlarına göre dağılımlara bakıldığında, Yrd. Doç. unvanına sahip olan öğretim elemanlarının hepsinin, doçent olanlarının büyük çoğunluğunun (%96.0) etik eğitimi faydalı bulduğu saptanmıştır (Tablo 3). Bu durumda Yrd. Doç. ve Doçentlerin bilimsel yayın yapma zorunluluğu nedeniyle araştırma ve yayın etiği ile yakından ilgili olmalarının ve bu konuda verilecek eğitimi önemsemeleri etken olabilir.

Diğer bir bulgu olarak görülen yönetici pozisyonunda olan öğretim elemanlarının hepsi

Öğretim Elemanlarının Unvanları	Etik Eğitiminin Faydalı Olduğunu Düşünme Durumu*				TOPLAM		Değerlendirme
	Faydalı		Faydalı Değil		SAYI	%	
	SAYI	%	SAYI	%			
Asistan/Araştırma Görevlisi	38	76.0	12	24.0	50	100.0	p= 0.058
Yrd. Doç.	9	100.0	0	0.0	9	100.0	
Doçent	26	96.0	1	4.0	27	100.0	
Profesör	18	78.0	5	22.0	23	100.0	
TOPLAM	90	83.0	18	17.0	109	100.0	

*Bu soruya her katılımcı tarafından cevaplandırılmamıştır.

(%100.0) etik eğitiminin faydalı olduğunu düşünmeleridir (Tablo 4).

Araştırmanın Üçüncü Sorusu: Tıp etiği eğitimi alma durumu, öğretim elemanlarının tıp etiği eğitimine ilişkin görüşlerini etkilemekte midir?

Geçen yıl içinde etik eğitimi alan öğretim elemanlarının çoğunluğu (%97.0) etik eğitiminin faydalı olduğunu düşünmektedir (Tablo 5).

Soru kağıdında, öğretim elemanlarına 7 tane tıp etiği eğitiminin önemine yönelik yargı sorulmuş ve konulardaki görüşlerini kendilerine sunulan ölçek doğrultusunda belirtmeleri istenmiştir. Buna göre geçen yıl içinde etik ile ilgili eğitim aldığını söyleyen öğretim elemanlarının bu yargılara ilişkin olumlu görüşlerinin daha fazla olduğu saptanmıştır. Etik eğitiminin olumlu yönde etkileyen yargılar şunlardır: “Tıbbın her alanında etiksel konular düzenli olarak tartışılmalı ve ele alınmalıdır” ($p < 0.05$), “Eğitimcilerin etiksel konulara önem vermeli ve öğrencilere etik problemlerini çözmeye yönelik etik dersleri öğretilmelidir” ($p < 0.05$), “Tıp alanında etik önemlidir” ($p < 0.05$), “Tıp eğitiminde etik öğrencilere anlatılmalıdır” ($p = 0.05$), “Etik

dersleri öğrencilerin gelecekteki kariyerlerine yardımcı olur” ($p > 0.05$). Bu çalışmada etik eğitimi almanın, etik eğitiminin önemi hakkında anlamlı etki yaratmadığı 2 yargı saptanmıştır. Anlamlı fark çıkmayan bu yargılar “Etik dersi almış olan öğrenciler alanlarına daha fazla katkıda bulunurlar” ve “Tıp ortamlarının yerel ve uluslararası etik kuralardan haberi vardır” dır.

Çobanoğlu, Haberal ve Çağlar¹⁷ tarafından çalışmada etik eğitimi almış olan öğretim elemanlarının etik duyarlılık düzeylerinin, almayanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu açıdan iki araştırmanın bulguları uyum göstermektedir.

TARTIŞMA

Tıp fakültesi öğretim elemanlarının büyük çoğunluğu tıp etiği eğitiminin faydalı ve tıp alanında etik eğitiminin önemli olduğunu düşündükleri saptanmıştır. Katılımcıların bu görüşlerinin olumlu yönde etkileyen en önemli değişkenin aldıkları etik eğitiminin olduğu görülmüştür. Tıp alanında her geçen gün yeni bir etik sorun kümesi yaşanmaktadır. Etik eğitiminin amacı, hekimlerin etik konu-

TABLO 4: Öğretim elemanlarının etik eğitiminin faydalı olduğunu düşünmelerinin yönetici pozisyonda olma durumlarına göre dağılımları (n= 126).

Yöneticilik Pozisyonu	Etik Eğitiminin Faydalı Olduğunu Düşünme Durumu*				TOPLAM		Değerlendirme
	Faydalı		Faydalı Değil		SAYI	%	
	SAYI	%	SAYI	%			
Var	7	100.0	0	0.0	7	100.0	p= 0.224
Yok	84	82.0	18	18.0	102	100.0	
TOPLAM	90	83.0	18	17.0	109	100.0	

*Bu soruya her katılımcı tarafından cevaplandırılmamıştır.

TABLO 5: Öğretim elemanlarının etik eğitiminin faydalı olduğunu düşünmelerinin geçen yıl içinde eğitim alma durumlarına göre dağılımları (n= 126).

Etik Eğitimi Alma Durumu	Etik Eğitiminin Faydalı Olduğunu Düşünme Durumu*				TOPLAM		Değerlendirme
	Faydalı		Faydalı Değil		SAYI	%	
	SAYI	%	SAYI	%			
Aldı	29	97.0	1	3.0	30	100.0	p= 0.022
Almadı	62	78.0	17	22.0	79	100.0	
TOPLAM	90	83.0	18	17.0	109	100.0	

*Bu soruya her katılımcı tarafından cevaplandırılmamıştır.

sunda bilinçlenmesi, etik sorunların farkında olmaları ve etik karar verme süreçleri hakkında deneyim kazanmalarını sağlamaktır. Tıp alanında yaşanan etik sorunlar için alınan kararların geri dönüşü mümkün olmayabilir. Bu açıdan hekimlerin uzmanlık alanlarına özel etik derslerin olması gerekir.

Tıp fakültesi müfredatında etik eğitimin olması öğrencilere klinikte yaşayacakları etik sorunlara karşı önceden hazırlıklı kılacaktır. Hekimlik yaşamında karşılaşılan etik sorunlarda tutumun oluşmasında pek çok etkenin yanı sıra fakültede alanın eğitimin de katkısı bulunmaktadır.¹⁸

Gelinen noktada bazı bilimsel araştırma ve uygulamaların (örneğin insan klonlama) yapılabilirliği değil, yapılma(sının) deontolojik, hukuki ve etik yönleri önem taşımaktadır. Ancak, tıp fakültelerinde bu ABD derslerinin okutulması sırasında dikey bir ders sıralaması yararlı olacaktır. İlk yıllarda Tıp Tarihi anlatılmalı ve tıbbın yöntem bilgisi tanıtılmalıdır. Hekimlik mesleğinin gerektirdiği bazı bilgi ve teknik becerilerle donanmış ve hekim kimliğinin bazı değerleriyle tanışmış stajyer öğrencilerin Tıbbi Deontoloji ve Etik derslerini anlamaları ve yararlanmaları kolaylaşacaktır.¹⁹

Tüm hekim grupları her yaş ve kariyerde etik eğitimini oldukça önemli buluyorlar (%83) ve bunu açık biçimde kuvvetle vurguluyorlar. Araştırmada alınan cevaplar arasında yüzdesi düşük olsa da (%17.0) etik eğitimin faydalı olmadığını kanısına sahip olan öğretim elemanlarının olması düşündürücüdür. Uzmanlık eğitimi alma kaygısı içinde ve akademik kariyerin başlangıcında olan, 20-29 yaş grubundaki hekimler ve kariyerini tamamlamak üzere olan 60+ yaş grubundaki hekimlerde etik eğitiminin önemli olduğunu düşünme yüzdelerinin, 30-39 ve 40-49 yaş gruplarına göre daha düşük olması ise ayrıca ilgi çekicidir. Akademik kariyerin yükseldiği dönemler ve hekimliğin en aktif dönemlerindeki yaş gruplarında etik eğitime daha yoğun bir ilginin bir nedeni de, hekimin bilim insanı kimliği ve araştırmacı yönü ile beliren ve akademik yükselme için gerekli olan yayınlar nedeniyle de gündemde olan araştırma ve yayın etiği hakkında bilgili olmanın gerekliliği bu eğitimin önemini farkındalığını artırıyor olabilir. Nitekim

araştırma ve yayın etiği hakkında duyarlılık araştırmasında da (Çobanoğlu ve ark. 2005) aynı yaş grupları için oldukça benzer sonuçlar elde edilmiş olması bunu doğrulamaktadır. Uzmanlık alanında yetkinleştikçe ve kariyerde yükseldikçe etik eğitiminin önemi hakkında farkındalık artmaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğretim elemanlarının %76.0'ının geçen yıl içinde alanlarına özel etik ile ilgili seminer, kurs ya da ders almadıkları saptanmıştır. Tıp alanında etiğin önemi göz önüne alındığında bu değer oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Üniversitelerdeki hastanelerde uzmanlık eğitimi içinde etik ile ilgili konulara daha çok yer verilmesinin gerekliliği de böylece ortaya çıkmaktadır.

Öğretim elemanlarından yönetici pozisyonunda olanların hepsinin etik eğitiminin faydalı olduğunu düşünmeleri dikkat çekicidir. Bu sonucun öğretim elemanların yönetici olarak daha fazla ve ciddi etik sorun ve ikilemlerle karşılaşmalarına bağlanabilir. Ayrıca yönetici bazı etik konularda karar veren kişi olarak daha fazla sorumluluk taşımakta ve daha çok etik ikilemlerle yüzleşmektedir.

SONUÇ

Mesleki kişisel bir kimlik olarak hekim kimliği, insanları iyileştirmeye yönelik bilgi, beceri ve değerlerle donanmış kişileri belirtir. Mesleğe ilişkin bilgi, beceri ve değerlerin kazanılması uzun ve biçimlendirici bir eğitim sonucunda gerçekleşmektedir. Hekimlerin değer sistemleri ve etik sorunlardaki davranışlarının temelini tıp etiği eğitimi oluşturmaktadır. Bu nedenle Dünya Hekimler Birliği'nin de (WMA) önerdiği gibi tıp fakültesi ders müfredatlarında zorunlu etik dersleri mutlaka olmalıdır.

(Bu araştırma bir üniversite hastanesindeki akademisyen hekimleri kapsamaktadır, tüm öğretim elemanları için genellenemez, ancak konuyla ilgili fikir vericidir).

Teşekkür

Araştırmamızın, soru kağıdı doldurarak konuyla ilgili düşüncelerini aktaran ve böylece araştırmamıza katkıda bulunan Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğretim Elemanlarına teşekkür ederiz.

EK	
1) Geçen yıl içinde, etik ile ilgili bir seminer. Kurs ya da ders aldınız mı?	() Evet () Hayır
2) Bu etik seminer, ders veya kursların size faydalı olduğunu düşünüyor musunuz?	() Evet () Hayır Neden lütfen açıklayınız.
3) Bağlı bulunduğunuz kurum öğrencilere etikle ilgili ders ya da seminerler düzenleniyor mu?	() Evet () Hayır
4) Geçen yıl içinde bağlı bulunduğunuz kurumda, herhangi bir etik semineri, kursu ya da dersi öğrettiniz mi?	() Evet () Hayır
5) Bağlı bulunduğunuz kurumda etik sürekli tartışıyor ve konuşuluyor mu?	() Hayır () Evet, günlük olarak () Evet, haftalık olarak () Evet, aylık olarak () Evet, yıllık olarak () Diğer
6) Geçtiğimiz yıl içinde etik ile ilgili herhangi bir araştırma projesi hazırladınız mı?	() Evet () Hayır Eğer evetse, lütfen konuyu kısaca yazın.
7) Bağlı bulunduğunuz kurumda "etik kodları" var mı?	() Evet () Hayır () Bilmiyorum
8) Eğer hayırsa, arkadaşlarınız veya altınızda çalışan kişisel meslek etik kurallarını izliyorlar mı?	() Evet () Hayır () Emin değilim
9) Sizce etik öğretilir mi?	() Evet () Hayır () Emin değilim Lütfen sizce en doğru cevabı işaretleyin. Lütfen bu ölçeği kullanın. 1= Tümüyle aynı fikirde değilim, 2= Aynı fikirde değilim, 3= Kararsızım, 4= Aynı fikirdeyim, 5= Tamamen aynı fikirdeyim.
10) Tıbbın her alanında etiksel konular düzenli olarak tartışılmalı ve ele alınmalı mıdır?	() 1 () 2 () 3 () 4 () 5 Eğitimciler etiksel konulara önem vermeli ve öğrencilere etik problemlerini çözmeye yönelik etik dersleri öğretilmelidir. () 1 () 2 () 3 () 4 () 5 Tıp alanında etik önemlidir. () 1 () 2 () 3 () 4 () 5 Tıp eğitiminde etik öğrencilere anlatılmalıdır. () 1 () 2 () 3 () 4 () 5 Etik dersleri öğrencilerin gelecekteki kariyerlerine yardımcı olur. () 1 () 2 () 3 () 4 () 5

devamı →

EK: devamı.	
Etik dersi almış olan öğrenciler alanlarına daha fazla katkıda bulunurlar.	
☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	
Tıp ortamının yerel ve uluslar arası etik kurallardan haberi vardır.	
☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	
Kişisel Bilgileriniz	
11) Cinsiyetiniz?	
☐ Bay	
☐ Bayan	
12) Yaşınız?	
☐ 20-29	
☐ 30-39	
☐ 40-49	
☐ 50-59	
☐ 60 ve üzeri	
13) Pozisyonunuz?	
☐ Asistan/Araştırma Görevlisi	
☐ Öğretim Görevlisi	
☐ Yardımcı Doçent	
☐ Doçent	
☐ Profesör	
☐ Diğer:	
14) Kaç yıllık hekimsiniz?	
☐ 5 yıldan az	
☐ 5-10 yıl	
☐ 11-15 yıl	
☐ 16-20 yıl	
☐ 20 ve üzeri	
15) Kaç yıllık eğitimciniz?	
☐ 5 yıldan az	
☐ 5-10 yıl	
☐ 11-15 yıl	
☐ 16-20 yıl	
☐ 20 ve üzeri	
16) Şu andaki kurumunuzda ne kadar süredir çalışıyorsunuz?	
☐ 5 yıldan az	
☐ 5-10 yıl	
☐ 11-15 yıl	
☐ 16-20 yıl	
☐ 20 ve üzeri	
17) Alanınız?	
☐ Cerrahi	
☐ Dahiliye	
☐ Çocuk	
☐ Temel Bilimler	
☐ Diğer	
18) Yönetici pozisyonunda mısınız (Örn: dekan, müdür, bölüm başkanı)?	
☐ Evet	
☐ Hayır	

KAYNAKLAR

1. Williams J R, "Tıp Etiğinin İkisel Özellikleri", çev: Murat Civaner, Tıp Etiği El Kitabı, Dünya Hekimler Birliği; 2005. pp.12-13, 18.
2. Çobanoğlu N, "Neden Tıp Etiği", Tıp Etiği, 1. Baskı, Ankara, İlke Yayınevi; 2007. pp. 1.
3. Mattick K, Bligh J, Undergraduate Ethics Teaching: Revisiting the Consensus Statement, Medical Education, 2006; 40: 329-332.
4. Cordingley L, Hyde C, Peters S, Vernon B, Bundy C., Undergraduate Medical Students' Exposure to Clinical Ethics: A Challenge to the Development of Professional Behaviours? Medical Education, 2007; 41: 1202-1209.
5. Arda B, Rokeach Skalası ile Bir Çalışma: Tıp Öğrencilerinin Mesleğe Rokeach Skalası ile Bir Çalışma: Tıp Öğrencilerinin Mesleğe Yönelimleri ve Değer Sistemleri, AÜTF Mecmuası, 1991; 44,1: 121-132.,
6. Goldie J, Review of Ethics Curricula in Undergraduate Medical Education, Medical Education, 2000;34:108-119.
7. Goldie J, Schwartz L, Morrison J, A Process Evaluation of Medical Ethics Education in the First Year of a New Medical Curriculum. Medical Education, 2000;34:468-473.
8. Gross M, Medical Ethics Education: to What Ends? Journal of Evaluation in Clinical Practice, 2000;7,4:387-397.
9. Clarkeburn, H., A Test for Ethical Sensitivity in Science, Journal of Moral Education, 2002;31,4:439-453.
10. World Medical Ass., Declaration of Rancho Mirage on Medical Education, Madrid, Spain, 1987.
11. Akdur R, Tıp Fakülteleri ve Etik, Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 2003; 25, 4: 1-6.
12. Cordingley L, Hyde C, Peters S, Vernon B, Bundy C, Undergraduate medical students' exposure to clinical ethics: a challenge to the development of professional behaviours? Medical Education, 2007;41: 1202-1209.
13. Clarkeburn, H., A Test for Ethical Sensitivity in Science, Journal of Moral Education, 2002;31,4:439-453.
14. Klingensmith, M E, Teaching Ethics in Surgical Training Programs Using a Case-Based Format, Journal Of Surgical Education, 2008; 65, 2: 126-128.
15. Lawrence DJ, The Ethics of Educational Research, Journal of Manipulative and Physiological Therapeutics, 2007; 30, 4: 326-330.
16. Cobanoglu N, Kayhan Z, An Assesment of Medical Ethics Education Perceived By Phycsians, Nursing Ethics International Journal for Health Care Professionals, 2004; 13, 5: 558-562.
17. Çobanoğlu N, Haberal B, Çağlar S, (2005) "Tıbbi Araştırma ve Yayın Konusunda Etik Duyarlılık Araştırması", ed: Orhan Yılmaz, Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2005, Ankara, Tübitak yay, s. 101-130.
18. Arda B, "Tıp Etiği Eğitimi", Ed: Erdemir D A., Öncel Ö, Aksoy Ş, Çağdaş Tıp Etiği, 1. Baskı, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri; 2003. p.17-25.
19. Erdemir A D, Tıbbi Deontolojinin Tıp Eğitimi Açısından Önemi, Tıbbi Etik 1994; 2, 3: 109-111.